

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI

DİYANET
İŞLERİ BAŞKANLIĞI
DERGİSİ

1961

CAETANİ TARİHİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

İtalyan müsteşrîkî Caetani, yazdığı (İslâm târhi)nde Hadis ve Sünnet müessesesini sarsmak maksadiyle Eshabdan Ebû Hüreyre'ye şöyle hücum eder :

"İbn-i Abbas'dan sonra, Peygamber'in, havârîk nakleden, Sahâbeleri arasında en meşhuru Ebû Hüreyre el-Devsî (vefatı 59) dir. Buhârî, Sahîh'inde en çok bu zatla istişad eder. Bu büyük itimad, o en büyük Hadis mecmûasının kıymetini pek çok tenkîs ettikten başka Müslüman Muhaddisînin en büyüğünde ve en meşhurunda hakîkî bir fikri tenkîdin suret-i kat'iyede mefkud olduğunu gösterir.

Ebû Hüreyre, kelimenin tekmiîl mânâsiyle, yalancı* unvanına kesb-i liyakat eder." (Medhal Fkr. 26, terceme C. I, s. 120).

Caetani, Ebû Hüreyreye atf ve isnad ettiği kötülüğü I numaralı notuyla da şöyle isbata çalışır :

"Not : 1— Ebû Hüreyre yalancılıkta o kadar hayasız davranmıştır ki*, ciddi Hadis ulemasından bir sınıf arasında Ebû Hüreyre'nin Hadislerinin mevsûkiyeti hakkında pek kuvvetli şüpheler mevcut idi. Goldziher (Zahir, sahife: 78, 79) bu noktada pek hâiz-i dikkat bâzı şeyler daha zıkr ve ilâve ediyor.

Demîrî'ye göre (Hayatü'l-Hayevan'da, sahife: 350-351) Ebû Hanîfe, yalnız Ebû Hüreyre, Enes b. Malik ve Semüre b. Cündüb müstesna olmak üzere bütün Eshab-ı Peygamberin sözlerine hürmet ve bunları kabul eylediğini söylemiştir. Mâlûm olduğu üzere, dört büyük mezheb-i hakk'ın müessislerinden biri olan Ebu-Hanîfe'nin sözleri pek haiz-i kıymettir". (Medhal fkr. 26, Terceme sahife: 124).

Görülüyor ki: Caetani, Ebû Hüreyre'yi tam mânâsiyle yalancı saydıktan ve onun yalancılıkta son derece hayasız davrandığını ileri sürdükten sonra, ciddî Hadis ulemasından bir sınıf arasında, kendisinin, rivâyet ettiği Hadislerin mevsûkiyeti hakkında pek kuvvetli şüpheler bulunduğunu söylemektedir.

Mâlûm olduğu üzere şüphe, daima ihtimal ifâde eden bir haldir ve ihtimal de hiç bir zaman kat'iyet ifâde etmez. Şâyed, Muhaddislerden bazıları, Ebû Hüreyre'nin rivayetlerinin mevsûkiyetinden şüphelenmişlerse —ki bu şüphenin de yerinde olmadığı görülecektir—bu, onun rivayet ettiği şeylerde nihâyet doğru da, eğri de olabileceği ihtimalinin kabulünden başka bir şey ifâde etmez. Bununla, Ebû Hüreyre'nin tam mânâsiyle yalancı olduğuna, yalancılığı hayasızlık derecesine vardırıldığına nasıl hükm edilebilir? Hüküm, dayandığı delîli ile mütenasip olmak lâzım değil midir?

Ebû Hüreyre, Enes b. Mâlik ve Semüre b. Cündüb'ün rivayetlerinin mevsûkiyeti aleyhinde Demîrî vâsıtasıyla Ebû Hanîfe'ye söylettilen sözün hakikatini ve Caetani'nin

* Caetani'nin bu gibi sözleridir ki memleketimizde İbni Abbas ve Ebû Hüreyre aleyhinde bir takım haksız neşriyata yol açmış, bu cümleden olmak üzere Defne mecmuasında (1955 Mayıs sayısı) (Hadis Yalancıları) başlığı altında bu zatlara ağır hücumlarda bulunularak müslümanların dinî hisleri rencide edilmiştir.

bu husustaki marifetlerini okuyuculara arz etmek üzere Hayâtü'l-Hayevân'ın (Mısır, Bulak tab'ı, 1284 Hicrî) birinci cildindeki 350-351. sahîfelerin tercemesini, matbû Hayâtü'l-Hayevan tercemesinden aynen nakl ediyoruz:

"İbn-i Salâh'ın Rihle nâm kitabında ve Târîh-i İbn-i Neccârî'de Şâfiyyü'l-mezheb Alî b. Yûsuf Muhammed Zencânî'nin tercemesinde menkuldür ki, der ki: Şeyh Ebû İshak Şîrâzî, Kādî İmam Ebü't-Tayyib'den bize haber verdi ki Kādî Ebü't-Tayyib eytti Bağdad'da Câmi-i Mansur'da halka-i dersde otururduk. Horasânî bir civân-ı mâhir gelüp mes'ele-i musarrattan sül eyleyüp delil taleb eyledi. Erbâb-ı meclisden biri Sahîhayn'da ve gayride vâkı' Hadîs-i Ebû Hüreyre ile delil ve huccet çektikte civân-ı merkum—ki Hane-fiyyü'l-mezheb idi —Ebû Hüreyre (Rd. anh)nin Hadîsi makbul değildir diye düştü. Kādî der ki kelâmını itmam eder etmez câmiin sakfinden üzerine bir hayye-i azîme düştü. Nâs kaçtı. Yılan, anın ardına düşüp gayriye mukayyed olmadı. Etraftan ol civâna: bire tevbe eyle, dediler. Ol dahi tevbe ettim dedi ki., yılan gaib olup nam ve nişanı kalmadı. İbn-i Salâh der ki, bu isnad sabittir. Eimme-i Müslimîn sulehasından bunu üç kimse nakl eyledi. Biri Kādî Ebü't-Tayyib-i Taberî'dir ve biri anın tilmizi Şeyh Ebû İshak'dır. Tilmizi Ebü'l-Kâsım Zencânî'dir.

Ve bundan ağrebdir: Ebü'l-Yemân Kindî'nin rivayet ettiği ki Ebû Bekr b. Kâsım Nahvî Ömer b. Habîb'e ref' ile bize haber verdi. Ömer b. Habîb der ki: Harun Reşid'in meclisinde idik. Zikr olunan, mes'ele-i musarrat olup her taraftan münâzaa olunup ref'-i savt ettiler ve bâzılar Ebû Hüreyre (Rd. anh)nin nakl ettiği Hadis ile hüccet getürdüler. Bazıları bu Hadîsi red edüp Ebû Hüreyre rivayetinde medhuldür dediler ve Reşid bunların tarafına meyl edüp kelâmlarına iânet eyledi. Ben dahi ol Hadis sahihdir ve Ebû Hüreyre (Rd. Anh), Resûlullah (S. A.) tarafından olan rivayetinde sahihdir dedim. Reşid gazabla bana baktı. Ben dahi meclisden kalkup haneme geldim. Henüz karar etmeden kapuya Çavuş geldi dediler. Gördüm yanıma geldi. Emîrü'l-Mü'minîne gel, maktul sıfat bağlayup ve kefenini hazır eyle dedi. Ben, yâ Rab, Sen bilürsün ki Habîbin Muhammed Mustafa (S. A.)'nın Ashabını şenaatten def' edüp ve Ashâbına ta'n olunmaktan men ile Peygamberini iclâl ettim. Beni bu musibetten salim eyle deyû münâcât ederek Reşid'in meclisine idhal olundum. Gördüm ki, Reşid bir altun taht üzerine cûlus eylemiş, kolların sığayup yedinde kılıç ve önünde deriden mamul bir mak'ad durur. Vaktâ ki beni gördü. Yâ İbn-i Habîb senin beni karşuladığın gibi bir ahad beni karşulayup kelâmımı def' etmedi. Yâ Emîre'l-Mü'minîn huzûr-ı hümayûnunda bî edeblik mücâdele ettiğimde Hazret-i Resûlullah (S. A.) ve Andan rivâyet olunana şahidim var idi. dedim. Hayf sana nice ki? dedi. Ben, eyttim: zîrâ anın ashâb-ı kezzâbîn olmak lâzım gelürse Şeriat batıla olup Salât ve Sıyam ve Hac ve Nikâh ve Talâk ve Hudud gibi nesnelerden olan ahkâm ve feraiz merdud olup makbule olmamak lâzım gelürdü. Zira ashab bunların râvîleridir. ve bu ahkâm ancak Anların vasıtasıyla bilinür. Hârun tefekküre başlayup: Yâ İbn-i Habîb! Bana hayat verdin. Hüdâ-yı Mûteâl de seni ihyâ eyleye! dedi ve ba'dehû benim için on bin dirhem verilmeğe ferman eyledi... C. I, s. 374-375"

Görülüyor ki, vesikanın birinci kısmında, Ebû Hüreyre'nin rivâyet ettiği Hadîsin makbul olmadığına dair Horasanlı, Hanefî bir genç tarafından gelişi güzel bir söz söylendiği ve kendisinin derhal mânevî bir tehditle bundan tevbe ve rücû ettiği haber verilmektedir ki bu, Ebû Hüreyre aleyhinde bir delil olarak irad edilemez.

Vesikanın ikinci kısmında ise Harun Reşid'in huzurunda bahis mevzuu edilen dinî bir meselenin ve bu husustaki Ebû Hüreyre Hadîsinin münakaşası sırasında meclisdeki-

lerden bazılarının, Ebû Hüreyre'nin rivâyetine dil uzattığı ve Hârun'un da onların tarafını tuttuğu, bazılarının da bu Hadîsin sahih ve Ebû Hüreyre'nin Resûl-i Ekrem'den yaptığı rivâyetlerinde doğru olduğu tezini savundukları, Hârun'un, bu tezi destekleyenlerden İbn-i Habîb'e kızarak meclisi terk ettikten sonra onu sarayına celb edip sorguya çektiği, İbn-i Habîb'in de: Ashâb-ı Kirâm yalancı olacak olurlarsa onların rivayetlerine dayanan Şeriatın bâtil ve merdud olması lâzım geleceği tarzında cevap verdiği ve bunun üzerine Hârun'un düşünceye daldığı ve en sonunda: Ey İbn-i Habîb, Sen beni ikaz ve ihyâ ettin. Allah da Seni ihyâ etsin diyerek ona on bin dirhem ihsanda bulunmuş olduğu anlatılmaktadır.

Biz, bunda da Ebû Hüreyre'ye atf edilen kötülüğü isbat edecek bir şey görmüyoruz. Çünkü Halîfe Hârun Reşid de dahil olmak üzere Ebû Hüreyre aleyhinde bulunanların söyleyebildikleri şey, nihayet onun rivayetine dil uzatılmış olmasından ibarettir ki bu, vaktiyle gelişi güzel söylenmiş bir sözün yine gelişi güzel tekrarından başka bir şey ifade etmemektedir.

Ebû Hüreyre'nin lehindekiler de, aleyhindekiler de sözlerini isbat etmiş değillerdir. İbn-i Habîb'in, Halifeyi Ebû Hüreyre lehine çevirmeğe kâfi gelebilen müdafası — kanaatımızca — Ebû Hüreyre aleyhdarlarının olduğu kadar, lehdarlarının da Ebû Hüreyre hakkında etraflı bir bilgiye sahip olmadıklarını göstermiştir.

Ashâb-ı Kirâm, doğru oldukları, doğruluklarını fi'len isbat ettikleri, doğruluklarına Allah tarafından şahadet edildiği, kendileri doğrudan doğruya Allah tarafından tezkiye edildikleri için (Ahkaf: 13; Âraf: 181; Haşr: 8-10 ...) doğrudurlar. Yoksa, Şeriata ait rivâyet ettikleri şeylerin hatırı için doğru sayılmış değillerdir.

Şeriat-ı İslâmiyye, her şeyden evvel, Kur'ân-ı Kerîm'e dayanır. Sünnet-i Nebviyye nihayet onun bir tefsir ve izahından ibaret olup bu da kütleler halindeki Sahâbîlerin, Resûl-i Ekrem'den gördükleri, işledikleri ve o suretle ahlâfa devr ettikleri bir müessese-i İslâmiyyedir.

Şimdi; Caetani'nin, dayandığı vesîka üzerinde irtikâb ettiği yolsuzlukları kısaca gözden geçirelim:

Caetani, kaynak kitaplar listesinde (terceme C. 5, s. 21) gösterdiği Kahire 1319 tabırlı Hayâtü'l-hayevan nüshasındaki sahifeler yerine, 1284 Bulak tab'ının 350-351 nci sahifelerini zikr etmektedir ki bu, vesika üzerinde yapılmış olan yolsuzlukları setr gayesinden başka neye haml edilebilir? Biz, bu hîleye 1319 tabırlı Hayâtü'l-hayevan nüshasını (ki 350-351 nci sahifeleri ihtiva etmez) aylarca karıştırdıktan ve Hayâtü'l-hayevan'ın başka tabırları peşine düşüp 1284 tabırlı nüshasını altı ay arayıp elde ettikten sonra muttali olabildik. Her okuyucunun bu kadar zahmete katlanmağa tahammülü ve sabrı var mıdır?

Caetani'nin hiç bir yolsuzluğu olmasa, sırf bu hareketi, kendisinin ne zihniyette olduğunu göstermeğe yeter ve artardı bile.

Caetani, bahis mevzuu olan vesikayı, Ebû Hüreyre aleyhinde bir silâh olarak kullandığına göre, onu, olduğu gibi kabul etmiş demektir. Makul ve mantikî olan da budur. Öyle olunca, vesika'da "*Ebû Hüreyrenin Hadîsi makbul değildir*" denir denmez câmiin tavanında büyük bir yılanın peyda olduğu ve bu sözü söyleyenin üzerine düşüp "*tebbe ettim*" deyinceye, Ebû Hüreyre aleyhindeki sözünü geri alıncaya kadar peşini bırakmadığı ve en sonunda gözden nihan olduğu da haber verilmiş iken Caetani, niçin bunu okuyuculara, olduğu gibi aks ettirmekten kaçınıyor da sadece aleyhde olan sözü nakl ile iktifa ediyor? İlmî dürüstlük böyle mi olur?

Dahası var:

Vesikada ne Enes b. Malik'in, ne de Semüre b. Cündüb'ün ismi geçer. Geçmediği halde, Caetani'nin—ileride bahis mevzuu ve istinad edebilmek üzere vesikada bahis mevzuu edilmişler gibi—rahatça sıraladığı görülür. Caetani, bunu da İbn-i Abbas'a veya Ebû Hüreyre'ye atf edemez ya?

Bundan daha feciini de haber verelim:

Vesika'da "*Ebû Hüreyrenin Hadîsi makbul değildir*" diyen ve bu sözünden de dönen kimsenin Horasanlı, Hanefî bir genç olduğu açıkça bildirildiği halde Caetani, her nedense, bunun: "*dört büyük mezheb-i hakkın müessislerinden biri olan Ebû Hanîfe*" olduğunu söylemekten çekinmemektedir.

Caetani, I numaralı notuna devamla şöyle diyor:

"*Ebu Hüreyrenin muâsırlarından biri yani Abdullah b. Amr b. As (vefatı 65) da bunları teyid etmektedir. Abdullah b. Amr b. As, Ebu Hüreyreden daha yalancı bir adam bulunamaması ihtimalinden bahs etmiştir (Ezrakî, S. 35 Goldziher tarafından zikr edilmiştir (Caetani, Medhal Fkr. 26, terceme s. 124)*"

Ezrakî'nin (Ahbâru Mekke)'sinden bu husustaki haberin tercemesini arz etmeden evvel, haberin teallûk ettiği hâdiseyi aydınlatacak izahata ihtiyaç vardır.

Hazret-i Hüseyin'in şehadetinden bir sene kadar sonra (Hicri 62), aralarında Medîne eşrâfından Abdullah b. Hanzala, Abdullah b. Ebî Amr, Münzir b. Zübeyr. in de bulunduğu bir heyet, Muaviye'nin oğlu Yezid'le görüşmüşlerdi. Gösterilen izzet ve ikrama rağmen heyet, Yezid'in hal ve hareketlerinden hoşlanmamışlardı. Medîneye döndükleri zaman, kötülüklerini sayıp dökerek kendisini emirlikten hal' ettiklerini açıklamışlardı. Bunun üzerine Medîneliler, ayaklanarak henüz çocuk denilecek bir yaşta bulunan Medîne Valisi Osman b. Muhammed b. Ebî Süfyân'ı Medîne'den çıkardıkları gibi sayıları bini bulan Emevîleri de Mervan b. Hakem'in evinde muhasara etmişlerdi. Emevîlerin acele imdat istemeleri üzerine Yezid, Müslim b. Ükke'yi 12 bin kişilik bir ordu ile Medîne ve Mekke halkını tenkile memur etmişti.

Müslim, Medînede istediği gibi asıp kesdikten ve yağmacılık ettikten sonra Mekke üzerine yürüdü. Müşellele gelince öldü. Ölürken Husayn b. Nümeyr'i çağırarak: "*Bana kalsa seni bu orduya Başbuğ yapmazdım. Fakat Mü'minlerin Emiri, benden sonra Başbuğluğa seni tâyin etti. Ordu ile çabuk git. Kureys'e eman ve meydan verme!*" diyerek ona sıkı direktif verdi. Husayn, mancınıklar kurdurarak Mekke'yi taşa tuttu. Kâbe'nin, Mescid-i Harâm'ın duvarları yıkıldı. Örtüsü ve ahşap kısmı yandı. O sırada Yezid de öldü. Husayn, Yezid'in ölüm haberini alınca muhasarayı kaldırarak Şam'a döndü. (Taberi C. 7, S. 3-15, Ezrakî C. I, s. 129-130; Mes'ûdî, Murûcû'z-zeheb C. 3, s. 16-19, Fahri S. 85-86 Mısır matbaa-i Rahmaniyye tab'ı)

İşte, bunun üzerinedir ki, Abdullah b. Amr b. Âs, yanında bazı kimseler bulunduğu halde, Kâbe'ye girmiş, ağlayarak halka acı bir hitabede bulunmuştu. Bu hitabeyi, Ebû'l-Velid Muhammed (b. Abdullah b. Ahmed) Ezrakî, ceddi Ahmed Ezrakî ve İbrahim b. Muhammed Şâfiî, Müslim b. Halid, İbn-i Heysem tarîkiyle Ubeydullah b. Sa'd'den şöyle nakl eder:

"Ubeydullah b. Sa'd, Mescidi Haram ve Kâbe'nin yandığı, Husayn b. Nümeyr'in askerleriyle geri döndüğü sırada Abdullah b. Amr b. Âs'la birlikte Mescid-i Harâm'a, Kâbe'ye —ki yanmış bir haldeydi— girmişti. (Râvî Ubeydullah b. Sa'd der ki:) Kâbe'nin

taşları darmadağınktı. Abdullah b. Amr b. Âs, orada durdu. Yanında, az sayılmayacak kadar kimseler vardı. Ağladı. O kadar ağladı ki göz yaşlarının, gözlerindeki sürmeden, (karararak) yanaklarına, sinek başları gibi döküldüğünü görüyordum. İbn-i Amr (halka hitapla): Ey halk, yemin ederim ki Ebû Hüreyre, size, Peygamberinizden sonra, Peygamberinizin evlâdının kâtileri ve Rabbınızın Beytinin yıkıcıları siz olacağınızı haber verseydi, "Ebû Hüreyreden daha yalancı bir kimse yoktur. Biz mi, Peygamberimizin evlâdını öldüreceğiz, Biz mi Rabbımızın Beytini yakacağız?! (Yâni biz böyle bir şeyi irtikâp etmeyiz)" derdiniz. Fakat yemîn ederim ki, siz bu işi işlediniz: Peygamberinizin evlâdını öldürdünüz ve Allâh'ın Beytini yaktınız. O halde, başınıza gelecek felâkete intizâr edin. Abdullah b. Amr'ın nefsi kudret elinde olana yemîn ederim ki, Allah sizi tefrikaya düşürecek, bazınıza bazınızın hıncını tattırarak (sizi birbirinizle te'dip edecek)tir, dedi. Ve bunu üç defa söyledikten sonra Mescidde sesini yükseltti. Mescidde Onun söylediğini anlamayan bir kimse yoktu. Anlamayan da onu işitmiş bulunuyordu. İbn-i Amr, sesini tekrar yükseltti: İyiliği buyuranlar, kötülükten sakındıranlar nerede? Abdullah b. Amr'ın nefsi kudret elinde olana yemîn ederim ki, Allah sizi tefrikaya düşürür, bazınıza bazınızın hıncını tattırırsa, iyiliği buyurmayan, kötülükten sakındırmayan kimse için yerin altı (üstünden) hayırlı olur, dedi. (Ezrakî-Ahbârü Mekke C. I, s. 128, Mekke Matbaai Macidiyye 1352 tab'ı)

İşte Goldziherin de, Caetaninin de Ezrakîde bulup başını sonunu bırakarak Ebû Hüreyre aleyhinde kullanılmağa kalkıştığı söz, bundan ibarettir.

Açıkça görüldüğü üzere Abdullah b. Amr, hitabesinde, Resulullah'ın evlâdını öldüreceklerine ve Kâbe'yi yakacaklarına dâir Ebû Hüreyre'nin vereceği haberi, muhatablarının red ve tekzib edeceklerini; bunun, Ebû Hüreyre'nin inanılmaz bir zat olduğundan değil, haber vereceği hâdisenin fecî ve dehşetliliği dolayısıyla alâkalılarca benimsenmeyeceğinden ileri geleceğini, bununla beraber vukuatın, Ebû Hüreyre'yi te'yid ve tasdik, muhataplarını tekzib edeceğini ifade etmektedir.

İbn-i Amr, bu hitabesiyle Ebû Hüreyre'yi itham etmiş değil, evlâd-ı Resûlullah'a ve Kâbe'ye karşı irtikâb ettikleri cinayetten dolayı Müslümanlardan bir zümreyi ve onları, bu hususta ikaz etmek vazifesini ihmal edenleri muâhaze etmiştir.

Bu hâdiseyi, Ebû Hüreyre'nin değil de, başka bir Sahâbînin haber vereceği farz edilseydi, Ebû Hüreyre'yi red ve tekzib edecek olanlar o Sahabîye: Senden daha doğru sözlü kimse yoktur. Bu cinayetleri biz işleyeceğiz mi diyecekler, kendisini ve riyaetini tasdik mi edeceklerdi sanki?

Görülüyor ki, İbn-i Amr'ın, Ebû Hüreyre hakkında muhataplarının söyleyeceklerini farz ettiği sözü, Ebû Hüreyre aleyhinde saymağa ne mevzu, ne de sözün gelişi müsaiddir.

Abdullah b. Amr'ın bu hususta başka Sahabîyi değil de, Ebû Hüreyre'yi misal vermesinden maksadı ne olduğu sorulabilir.

Ebû Hüreyre, her şeyi Resûl-i Ekrem'den sorup öğrenen (Tabakat C. 4, Ks. 2, S. 56) bir zat olduğu için, ileride Müslümanların karşılaşacakları musibetlerden de —sene ve şahıs tayin edecek surette— haberdardı. Bunu, Abdullah b. Amr da biliyordu. Çünkü Resulullah'ın Hadislerini Ebû Hüreyre kadar kendisi de bilmekte, Ebû Hüreyre'nin ezberlediği Hadisleri kendisi yazı ile tesbit etmekte idi (S. Buhârî C. I, s. 36). Bunu, Caetani dahi itiraf etmekte ve: "...muhtelif menbalardan anlaşılıyor ki Abdullah b. Amr b. Âs, Muhammed berhayat olduğu zaman malûmat ve Hadis toplayan ve bunu kayd ve tahrir eden nâdir zevat meyânında idi.

Bu suretle Ebû Hüreyre'nin hasedini tahrik ederci. Ebû Hüreyre munhasıran hafızasına güveniyordu (Caetani terceme C. 2 s. 188)" demektedir.

Ebû Hüreyre'yi bu derece yakından tanıyan bir insanın bu mevzuda ondan başkasını hatırlamayacağı tabî idi.

Buhârî'nin, Ahmed b. Muhammed Mekki, Amr b. Yahyâ b. Said Emevî tarîkı ile Saîd-i Emevîden rivayet ettiği şayanı dikkat Hadis de İbn-i Amr'ın bu hususta Ebû Hüreyre'yi misal getirmesindeki hikmeti açıklar. Bu Hadise göre Saîd-i Emevî demiştir ki: Mervan ve Ebû Hüreyre ile birlikte bulunuyordum. Ebû Hüreyre: Sâdık ve masduk olan Resulullâ'h'ın: "*Ümmetimin helâki, Kureyşten bir kaç gencin elindedir.*" buyurduğunu işittim, dedi. Mervan: Nasıl, bir kaç genç mi? diye teaccüb edince, Ebû Hüreyre: İstersen filânın oğulları filânın oğulları diye onların isimlerini de haber verebilirim, dedi (diğer bir rivayete göre Mervan: Allah o gençlere lâ'net etsin, deyip sözü kapatmıştır) (S. Buhari C. 4, s. 177-178)"

59 ncu yılda ölen Ebû Hüreyrenin: "*Allâhum, altmışıncı yılı bana idrâk ettirme* (El İsâbe C. 7, s. 206)" diye duâ etmesi mânidar değil midir?

Bu haberin mânasını, daha doğrusu İbn-i Amr'ın Ebû Hüreyre'yi misal getirmesinin hikmetini gereği gibi anlayabilmek için İbn-i Amr'ın Emevîlere ve Emevî taraftarlarına hitap ve târizde bulunduğunu ve Ümmetin, Emevî gençleri tarafından helâke sürükleneceğine dair olan Hadisin de Ebû Hüreyre tarafından rivâyet edilmiş olduğunu göz önünde tutmak icab eder.

Abdullah b. Amr, Ebû Hüreyre'yi yalancılıkla itham etmediği, bilâkis Ona böyle bir ithamda bulunacak olanları, vakıaların red ve tekzîb edeceğini açıkça ifade ettiği halde Goldziher ve Caetani'nin, okuyuculara, bunun tam aksini telkine çalışması ilmen ağır bir suç teşkil eder.

Caetani, I numaralı notuna şöyle devam ediyor :

"Ebû Hüreyre'nin mevsûkiyeti hakkındaki şüpheler için Goldziher'in Muh. stud. eserinin ikinci cildinin 49 ncu sahifesine de bakınız. Burada Ebû Hüreyrenin muasırlarından başka birinin yâni Abdullah b. Ömer'in açıktan açığa onun kendi menafi-i maddiyyesine muvafık bir takım Hadisler neşr etmekte olduğunu söylediği de görülür. Goldziher'in Phil. eserinin birinci cildinin 49 ncu sahifesine bakınız (Medhal fkr. 26, terceme s. 124)"

Goldziher'in mezkûr eserine bakıldı. Orada, Sahîh-i Buhârî'nin Kitâbü's-sayd 6 ncı bâbına ve S. Tirmizî'nin birinci cildinin 17 inci babına atf ile köpeklerin öldürülmesi ve İbn-i Ömer'in bir sözü bahis mevzuu edilerek Ebû Hüreyre'nin, istisnâ edilen köpekler arasına bekci (ziraat) köpeğini de katmak ihtiyacını duymuş olduğu ve kendisinin bu hareketinin kritik bir örnek teşkil ettiği ileri sürüldüğünü gördük.

Sahîh-i Buhârî'nin zikr edilen bâbında İbn-i Ömer'den üç muhtelif tarik ile rivayet edilen Hadisde; koyun ve av köpeği hariç olmak üzere köpek edinmenin, her gün insanın amelinden iki kırat eksilteceği haber verilmiştir (S. Buhârî S C. 6, S. 219-220).

Buhârî, Ebû Hüreyre'nin bu husustaki Hadisini, Sahîh'nin Vekâle kitabının (Hars için köpek edinme babı)na derc etmiştir (C. 3, S. 66-67). Bu babda Ebû Hüreyre'den üç ayrı tarik ile rivayet edilen Hadis'in birinci tarîkında: Ziraat ve Koyun köpeği; ikinci tarîkında: koyun, ziraat ve av köpeği; üçüncü tarîkında da: av ve koyun köpeği hariç olmak üzere köpek edinen kimsenin her gün amelinden bir kırat eksileceği haber verilmiştir.

Goldziher'in İbn-i Ömer'den nakl etmek istediği Hadis ve Ebû Hüreyre hakkındaki söz, S. Tirmizî ile Sahîh-i Müslim'dedir, Buhârî'de yoktur.

Sahîh-i Müslim'de, Yahyâ b. Yahyâ, Hammâd b. Zeyd, Amr b. Dînâr tarîkıyle İbn-i Ömer'den rivâyet edilen bu Hadîs'e göre: Av ve koyun köpeğinden başka bütün köpeklerin öldürülmesi için Resûlullah tarafından emir verilmiş, İbn-i Ömer'e: "*Ebû Hüreyre, ziraat köpeği de müstesnâdır diyor*" denildiği zaman İbn-i Ömer: "*Ebû Hüreyre ziraat sahibi (ziraatçı)dır*" demiştir (S. Müslim C, 5, s. 36).

Yine Sahih-i Müslim'de (C. 5, Kitâbü'l-büyû' s. 38) Abd b. Humeyd, Abdurrezzak, Ma'mer, Zührî, Ebî Seleme tarîkıyle Ebû Hüreyre'den rivâyet edilen ve davar veya av veya ziraat köpeğinden başka köpek edinen kimsenin ecrinden her gün bir kırat eksileceğine dair olan Hadis üzerine de İbn-i Ömer'in: *Ebû Hüreyre'ye Allah rahmet etsin. O, ziraat sahibi idi*" dediği bildirilmiştir.

İbn-i Ömer'in bu sözü —başta Goldziher olmak üzere— nedense, bazı müsteşriklerin, Ebû Hüreyre'nin işine gelen birtakım Hadisler neşr ettiğini ve Hadis üzerinde evvel ve âhir istenildiği gibi oynandığını söyleyecek kadar ileri gitmelerine yol açmıştır.

İbn-i Ömer bu hususta Ebû Hüreyre ile ilgili bir söz söylemiş olabilir. Fakat bunu bir delil olarak ele almak isteyen bir kimseye yaraşan; her şeyden evvel, köpeklerin öldürülmesi hakkında verilmiş ve infaz da edilmiş olan bir emri veya şu veya bu köpeklerden maadasını evde tutmanın dinen zararlı olduğu hakkında umum Müslümanlara yapılmış olan bir tavsiyeyi, Resûlullah ile bir tek Sahabî arasında cereyan etmiş şahsî bir hâdis gibi farz ve telâkkî edip bu husustaki emir ve tavsiye üzerinde her hangi bir kimsenin kolayca tasarrufda bulunabileceğine ihtimal vermek gafletine düşmemek; saniyen: İbn-i Ömer'in, Ebû Hüreyre hakkında sarf ettiği sözün vârid ve bu hususta delil edinilmeğe elverişli olup olmadığını, başka bir tâbirle, İbn-i Ömer'in sözünden, Ebû Hüreyre'nin, rivayet ettiği Hadîse ziraat köpeğini katmak işine geldiği mânası çıkarılacak ve bu da Ebû Hüreyre ve İlm-i Hadis aleyhinde bir vesîka olarak kullanılacaksa, ziraat köpeği sözünün, başka Sahabîler tarafından rivayet edilen Hadîslerde geçip geçmediğini araştırmak değil miydi?

Caetani'nin; İslâm tarihi ve Hadîs'e aid eserlerin dâhi münekkidi diye tanıttığı (Medhal fkr. 9, terceme s. 70-71) Goldziher, S. Müslim'in aynı bâbındaki Hadislerine bir defacık olsun göz gezdirmek zahmetinde bulunmuş olsaydı, orada, Muhammed b. Müsennâ, Muhammed b. Ca'fer, Şu'be, Katâde, Ebû'l-Hakem tarîkıyle bizzat İbn-i Ömer'den rivayet edilen Hadisde dahi Resûl-i Ekrem'in: "*Kim, ziraat, yahut davar yahut av köpeğinden başka köpek edinirse o kimsenin ecrinden her gün bir kırat eksilir* (S. Müslim C. 5, s. 37)" buyurmuş olduğunu ve yine Sahîh-i Müslim'in aynı bâbında Yahyâ b. Yahyâ, Mâlik, Yezid b. Husayfe, Sâib b. Yezid tarîkıyle Süfyân b. Ebî Züheyryn —ki Şenûet kabîlesinden ve Ashâb-ı Resûlullah'dandı— Resûlullah'ın: "*Her kim, ziraat ve davar muhafazası ihtiyacından doğmaksızın köpek edinirse o kimsenin amelinden her gün bir kırat eksilir.*" buyurduğunu işittim, dediğini ve kendisine: "*Sen bunu Resûlullah'dan işittin mi?*" denildiği zaman: "*Şu Mescidin Rabbına yemin ederim ki, evet işittim*" (S. Müslim C. 5, s. 38) dediğini görebilirdi. Bu Hadis, Sahîh-i Buhârî'de de mevcuddur. (Bakınız C. 3, s. 67)

Sünen-i İbn-i Mâce'de (C. 2, s. 289): Ebû Bekr b. Ebî Şeybe, Ahmed b. Abdullah, İbn-i Şihâb, Yûnus b. Ubeyd, Hasan tarîkıyle Sahâbîden Abdullah b. Mugaffelden ve hattâ Goldziherin bu hususta me'haz edindiği S. Tirmizî'de (C. 6, S. 284-285) aynı Sahâ-

bî'den başka bir tarikle rivayet edilen Hadîs'de de: davar, av ve hars (ekin) köpeğinin istisnâ edildiği görülür.

Aralarında, İbn-i Ömer'in de dâhil bulunduğu üç Sahâbe'nin Resûlullah'dan bizzat işittiklerini söyledikleri bir şeyi, dördüncü bir Sahâbînin yâni Ebû Hüreyre'nin uydurmuş ve Hadîs'e katmış olmasına ihtimal verilebilir mi ve İbn-i Ömer'in sözü ta'rizde haml edilebilir mi ve Ebû Hüreyre aleyhinde sayılabilir mi? Takdir, okuyucularındır.

Bu münasebetle; Cenaze namazına ve defin merasimine katılmanın ecri hakkında Ebû Hüreyre'nin rivayet ettiği Hadis üzerine İbn-i Ömer'in yine: "*Ebû Hüreyre de artık uzun ediyor, çok oluyor*" diye ta'rizde bulunduktan sonra keyfiyeti Hazret-i Âişe'den sorurup Onun Ebû Hüreyre'yi te'yid ve tasdik ettiğini görünce bilmiyerek kaybettiği ecirlere acındığını hatırlamak da her halde yerinde olur.

Caetani 1 numaralı notunu şöyle bitiriyor:

"Bu izahattan sonra, Buharî'nin *Es-Sâhîh* nâmındaki Hadis mecmuasında Ebû Hüreyre'ye bu kadar büyük bir yer tahsis etmesine akıl erdirmek kabil olmuyor. Buna bakarak, bu büyük Hadis âliminin pek az nüfûz-ı nazara mâlik bulunduğuna hükmediyoruz. Fakat İslâm'ın en hayretbahş ve muktedir erbâb-ı hukukundan İmam Şâfiî (vefâtı: 204) nin, Ebû Hüreyre'nin vüsûkunu kabul etmesini ve zamânının Hadisleri en iyi bilen adamı olduğunu teslim etmesini görünce hayretimiz bütün bütün artıyor (Hacer IV. Cilt, S. 338 satır 15..) Halbuki Peygamber'in geveze, dul zevcesi Âişe, Ebû Hüreyre'nin neşr ettiği kâzib Hadislerden hayretlere düşmüş ve bir gün açıkça kendisine şu sözleri söylemiştir: 'Benim hiç işitmediğim bir takım hikâyeler anlatıyorsun., Ebû Hüreyre derhal kendisine şu cevabı vermiştir: 'Yâ vâlide! Sen, onları unutmuşsun. Çünkü başka şeylerle meşgul oluyordun. Gözlerin için sürme kutun, kendini seyretmek için aynan vardı., (Hacer IV nci cild, s. 394, satır 15 ve müteakip satırlar)"

Diğer bir defa Ebû Hüreyre, İbn-i Ömer tarafından âyinin bir ufak cihetinde Peygamber'den başka türlü hareket etmiş olmak ithâmına mâruz kalınca hiç bozmadan şu cevabı vermiştir: Ben, hatırımda tutmuş, ötekiler unutmuş iseler bunda benim kabahatim ne? (Hacer IV, 395, satır 14) (Caetani Medhal Fkr. 26, terceme s. 124-125)".

Biz Müslümanlar, kendi dinî şahsiyetlerimize âzamî hürmeti göstermekle kalmaz, Peygamberimiz'den önceki Peygamberlere ve Ehl-i beytlerine, hattâ O Peygamberlere mensubiyet iddiâ eden din adamlarına karşı da hürmet ve nezaketten ayrılmamayı dinî ve insanî bir vecîbe sayarız. Muhâtabımızın şu veya bu şekilde hareket etmiş olması durumumuzu değiştirmez.

İtalyan müsteşrîkının insanî edeb ve nezaket dışına çıkarak "*Peygamberin geveze, dul zevcesi*" diye hakaret etmek istediği Hazret-i Âişe hakkında daha evvel bir nebze izahat vermiş, Onun, yalnız İslâm tarihinde değil, dünya kadınlık tarihinde bile eşine nadir rastlanırlar bir şahsiyet olduğunu belirtmeğe çalışmıştık¹. Burada da şu kadarcık söyleyelim ki İbn-i Sad'ın, muteber kaynaklardan verdiği bilgilere göre Hazret-i Âişe, halkın en âlimi idi. Resûlullah'ın büyük Sahâbîleri, bilmediklerini Ondandır sorarlar, şüphelerini halledecek bilgiyi Onda bulurlardı. Sünnet-i Nebeviyyeye ve Ferâize vukufta, ictihadda Ondandır daha üstünü yoktu. Hazret-i Ebû Bekr, Hazret-i Ömer ve Hazret-i Osman devrinde ve daha sonraki devirlerde, birçok dinî meseleler Ondandır sorulup öğrenilirdi (Tabakatı İbni

¹ Caetani İslâm tarihi hakkında basılmakta olan Reddiyye isimli kitabımıza müracaat olunması.

Sa'd C. 2, Ks. 2, s. 126-27). Bu derece yüksek ilim ve fazilet sahibi bir insanı gevezelikle vasıflamaktaki münasebetsizliğe dikkati çektikten sonra asıl mevzua geçiyoruz.

İbn-i Sa'dın; Mekkeli Velîd b. Atâ b. Egarr ile Ahmed b. Muhammed b. Velîd Ezrakî, Amr b. Yahyâ b. Saîd Emevî, Saîd Emevîden naklen Tabakâtında (C. 2, ks. 2, s. 119) kaydettiğine göre Hazret-i Âişe bir gün, Ebû Hüreyre'ye: "*Senin, Peygamber aleyhisselâm'dan rivâyet ettiğin Hadîsi ben, Ondan işitmedim*" demiş, Ebû Hüreyre de Ona "*Ey vâlide, ben, o Hadîsi Resûlullah'dan telâkki etmek isterken seni, ondan ayna ve sürmedanlık meşgul ediyordu. Fakat beni, Ondan hiç bir şey meşgul etmiyordu*" cevabını vermiştir.

Caetani, Ebû Hüreyre'nin birtakım kâzib Hadisler neşrettiğini, Hazret-i Âişe'nin bunlardan hayretlere düştüğünü, ona: hikâyeler anlatıyorsun dediğini vesaireyi bu haberin neresinden çıkarmaktadır?

Hazret-i Âişe veya başkaları, her hangi bir Hadîsi işitmemiş olabilir ve onu işitmediklerini de söyleyebilirler. Bu, ne o Hadîsin uydurmalığını gösterir, ne de onu rivayet edenin yalancılığını.

Caetani'nin de vukuunu kabul ettiği bu muhavere Ebû Hüreyre'nin aleyhinde değil, lehindedir. Çünkü Ebû Hüreyre, Resûl-i Ekrem'e hizmet ve mülâzemet esnasında hiç bir şeyle oyalanmayarak Ahâdis-i Nebeviyyeyi bellemeğe Hazret-i Âişe'den ziyâde ihtimam ve i'tina ettiğini Hazret-i Âişe'ye derhal hatırlattığı zaman kendisinin bunu tekzip ve sözünde ısrar etmemesi, Ebû Hüreyre'yi tasdikten başka neyi ifade eder? Eğer Hazret-i Âişe'nin Ebû Hüreyre ve naklettiklerinden ufak bir şüphesi olsaydı, ona lâıyk olduğu ve hak ettiği cevabı vermesine ne mâni vardı? Hazret-i Âişe bu hususta sükût etmişse, bununla ancak kendisinin hak severliğini, Ebû Hüreyre'nin de doğruluğunu göstermiştir.

İbn-i Ömer'in Ebû Hüreyre hakkındaki sözüne gelince:

Sünen-i Ebî Dâvud'da; Müsedded ve Ebû Kâmil ve Abdullah b. Ömer b. Meysere, Abdu'l-Vahid, A'meş, Ebî Sâlih tarîkiyle kayd edilen bir Hadîse göre: Ebû Hüreyre, Resûlullah'ın: "*Her hangi biriniz sabah namazının farzından evvel iki rek'at sünnetini kıldığında sağ yanı üzerine uzansın*" buyurduğunu rivayet edince Mervan b. Hakem, ona: "*Bizden birinin mescide kadar gitmesi yetmiyor mu ki, bir de sağ yanı üzerine uzansın?*" der; Ebû Hüreyre de: "*Yetmez!*" cevâbını verir. Bu olay, Abdullah b. Ömer'e erişince İbn-i Ömer: "*Ebû Hüreyre de artık uzun etti (çok oldu).*" der. Kendisine: "*Yoksa Ebû Hüreyre'nin rivâyetlerinden her hangi bir şeyi inkâr mı ediyorsun?*" denilince, "*Hayır, hiç bir rivâyetini inkâr etmiyorum, fakat bu hususta o cesaretli çıktı, biz, korkak davrandık.*" cevâbında bulunur. İbn-i Ömer'in bu cevâbı Ebû Hüreyre'ye ulaşınca: "*Ben, işittiklerimi hâfızamda tuttum, onlar işittiklerini unuttularsa benim günâhım ne?*" der. (S. Ebî Dâvud C. I, s. 198; Dârekutnî'ye atfen El-İsâbe C. 7, s. 205).

Biz, bu haberin dahi Ebû Hüreyre aleyhinde sayılabileceğine kâni değiliz. Çünkü, haberin metninde de görüleceği üzere: "*Ebû Hüreyre de artık çok oluyor*" târizine karşı "*Yoksa, onun rivâyetlerinden her hangi bir şeyi inkâr mı ediyorsun?*" tarzında vak olan istizaha bizzat İbn-i Ömer tarafından "*Hayır, inkâr etmiyorum*" cevabı verilmekle tarizin, Ebû Hüreyre'yi tekzibe mâtuf bulunmadığı gösterilmiştir.

Demek oluyor ki, İbn-i Ömer'in bahis mevzuu olan sözü, mâna murad edilmeden söylenmiş ve hemen dönülmüş bir sözdür. Başka bir tâbirle: bu, her hangi bir haber karşısında insana ârız ve hemen kaybolan bir irkilme kabîlindendir.

Bu hususta Ebû Hüreyre'nin cesaretli, İbn-i Ömer'in ise mütereddid davrandığı sözleriyle anlatılmak istenilen şeye gelince, bunu da Ebû Hüreyre'nin verdiği kesin ve mantıkî cevapda bulmak mümkündür.

Meselenin tetkikine gelince :

Sabah namazının sünnetinden sonra sağ yanı üzerine uzanmak hakkındaki kavî-i Nebevî, Ebû Hüreyre tarafından nakl ile kalmamış, bu husustaki fi'l-i Nebevî de: Ebû'l-Yemân, Şuayb, Zührî, Urve b. Zübeyr tarîkıyle Hazret-i Âişe'den rivâyet edilen Hadîsde: "*Resûlullah aleyhisselâm, müezzin, Sabah namazının ilk ezânını okuduğunda Sabah namazından evvel ve fecr aydınlığı iyice belirdikten sonra kalkıp hafif iki rek'at kıldıktan sonra sağ yanı üzerine uzanır, namazın ikâmetini haber vermek için müezzin gelinceye kadar beklerdi*" denilerek haber verilmiştir (Sahîhi Buhârî C. I, S: 154; S. Ebî Dâvud C. I, s. 198-199 za da bakınız)

Sabah namazının farzından evvel, Resûlullah'ın sağ yanı üzerine uzandığı, Hazret-i Âişe'den başka, Abdûllah b. Amr b. Âs tarafından da rivâyet edilmiştir (Müsned-A. b. Hanbel, Feth-i Rabbânî C. 4, s. 228, Mısır 1354 tabı)

Bunun içindir ki, Sabah namazının farzından evvel bu şekilde uzanmayı sünnet ve hattâ vâcib sayanlar olmuştur.

Buraya kadar verdiğimiz izahatla; Caetani'nin, Ebû Hüreyre'ye atf ve isnâd ettiği yalancılığı, getirdiği delil ve şâhidlerle hiç de isbat edemediğine okuyucular her halde kanaat getirmişlerdir.

İtalyan Müsteşrîkî; Buhârî'nin Sahîh'inde Ebû Hüreyre'ye o kadar büyük bir yer tahsis etmesine akıl erdiremediğini ileri sürerek onu fikr-i tenkid ve nüfûzu nazardan mahrum ve Sahîh'ini de kıymetten pek çok düşmüş sayacağına; İmam Şâfiî gibi kudretli ve itimâda şâyan bir ilim adamının Ebû Hüreyre'yi sika ve zamânının en büyük Hadis âlimi olarak kabul eylediğini görünce hayrete düşeceğine, bu husustaki tedkik ve tetebbuunun eksik ve aksaklığını kabul edip hakikatı öğrenmeğe çalışsaydı daha iyi etmiş olmaz mıydı?

M. Âsım KÖKSAL

